

РОЗРАХУНОК ТА АНАЛІЗ СИСТЕМИ ПОКАЗНИКІВ, ЯКІ ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Кривошей В.В.

Харківський державний університет харчування та торгівлі

Дорошенко О.Ю.

Харківський торговельно-економічний інститут КНТЕУ

В статті розглянуті основні підходи до розрахунку і аналізу системи показників, що характеризують ефективність використання фінансових ресурсів підприємства.

Вступ. Світова практика господарювання пов'язує поняття ділової активності з поняттям інвестиційної привабливості підприємства. В усіх економічно розвинутих країнах, де знаходяться світові фінансові центри, рівень ділової активності визначається за допомогою спеціальних агрегованих статистичних показників — так званих індексів ділової активності. В їх основу покладені варіювання курсів акцій компанії, рівень яких і є кінцевим виразником її інвестиційної привабливості на ринку. Це пояснюється тим, що більшість наймогутніших світових корпорацій створені на основі акціонерного капіталу, швидкість руху якого і відбивається на курсах акцій таких компаній. Показники курсу акцій є свідченням ділової активності, стабільності економіки. У США, наприклад, використовуються такий агрегований статистичний показник ділової активності та оцінки економічної кон'юнктури, як Dow-Jones index. Він ґрунтується на динаміці середніх курсів акцій 65 наймогутніших корпорацій, у тому числі 30 промислових, 20 транспортних і 15 із сфери комунально-побутового обслуговування, а також на даних про ціну акцій на Нью-Йоркській фондовій біржі. На Токійській фондовій біржі (Японія) для оцінки рівня ділової активності вітчизняних корпорацій користуються агрегованим показником Nikkei-Dow index. Спеціалісти Лондонської фондової біржі (Велика Британія) використовують FT (FTSE-footsie) index [1].

Мета статті. Один з напрямків аналізу ділової активності підприємства полягає у розрахунку показників, які характеризують ефективність використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів. Методику їх розрахунку наведено в таблиці 1.

Основний текст статті. Залежно від мети аналізу доцільним є також обчислення показників:

- фондвіддача основних засобів, нематеріальних активів, необоротних активів;
- оборотність оборотних активів, товарів, готової продукції, грошових коштів;
- рентабельність матеріальних, трудових, фінансових ресурсів тощо.

Таблиця 1

Алгоритми розрахунку показників ділової активності підприємства

Показники	Алгоритми розрахунку показників
1. Виручка від реалізації	ряд. 035 форма №2
2. Середній розмір капіталу	ряд. (640 гр. 3 + 4) форма №1/2
3. Середній розмір власного капіталу	ряд. (380 гр. 3 + 4) форма №1/2
4. Середній розмір власного оборотного капіталу	ряд. [(260 + 270 до 1 року - 620 - 630 до 1 року - 430 до I року) гр. 3 + 4] - форма № 1 / 2
5. Середній розмір дебіторської заборгованості	ряд. [(160+ 170+ 180+ 190 + 200 + 210) гр. 3+» +4)3 форма № 1 / 2
6. Середній розмір запасів	ряд. [(100+110+120+ 130+ 140) гр. 3 + 4] форма №1/2
7. Середній розмір кредиторської заборгованості	ряд. [(530 + 540 + 550 + 560 + 570 + 580 + + 590 + 600) гр. 3 + 4] форма М 1 / 2
8. Частий прибуток	ряд. 220 форма № 2
9. Власний капітал	ряд. 380 гр. 4 форма № 1
10. Коефіцієнт оборотності капіталу (трансформації)	пок. 1: пок. 2
11. Оборотність дебіторської заборгованості:	
11.1. Днів	(пок. 5 x кількість днів у періоді) / пок. 1
11.2. Оборотів	пок. 1 / пок. 5
12. Оборотність запасів	
12.1. днів	(пок. 6 x кількість днів у періоді) / пок. 1
12.2. оборотів	пок. 1 / пок. 6
13. Тривалість операційного циклу, дні	пок. 11.1 + пок. 12.1
14. Оборотність кредиторської заборгованості:	
14.1. Днів	(пок. 7 x кількість днів у періоді) / пок. 1
14.2. Оборотів	пок. 1 / пок. 7
15. Оборотність власного капіталу	
15.1. днів	(пок. 3 x кількість днів у періоді) / пок. 1
15.2. оборотів	пок. 1 / пок. 3

16. ТРИВАЛІСТЬ фінансового циклу, дні	пок. 13-пок. 14.1
17. Період окупності власного капіталу	пок.3: пок. 8
18. Коефіцієнт сталості економічного росту	(пок. 8 - сплачені акціонерам дивіденди) / пок. 9

У таблиці 2. наведені розрахунки показників ділової активності аналізованого підприємства за 2004—2006 роки.

На низький рівень ділової активності підприємства вказує, перш за все, уповільнення оборотності капіталу підприємства на 0,229 обороти відносно 2004 року та на 0,116 оборотів порівняно з 2005 роком. Такі зміни свідчать про неефективність вкладення фінансових ресурсів у формування активів. Звичайно, це пояснюється скороченням обсягу виручки від реалізації, неефективністю системи управління активами, що є безпосереднім наслідком кризових явищ, які спіткали підприємство у попередніх роках.

Значне зростання суми кредиторської заборгованості протягом 2004—2006 років є вимушеним кроком підприємства щодо залучення зовнішніх джерел фінансування власних поточних активів. Причинами цього стали, з одного боку, надмірне відвернення власного капіталу у поточну дебіторську заборгованість, а з іншого, оскільки підприємство є збитковим і йому вкрай не вигідно використовувати банківські (процентні) позики— кращим способом отримання безкоштовних кредитів, фінансуючи свою поточну діяльність за рахунок власного капіталу, а також залучаючи «безкоштовну» кредиторську заборгованість. За даних умов це також є одним з варіантів стабілізації фінансово-господарської діяльності.

За останні три роки у загальній структурі кредиторської заборгованості значну частку займає заборгованість за товари, роботи та послуги (у 2006 році — 67,8 %. Однак значимо, якщо у співвідношенні з 2004 роком загальна сума кредиторської заборгованості зросла на 23,6 %, то заборгованість за товари, роботи, послуги навпаки знизилась на 6,2 %. Зміни показників порівняно з 2005 роком складають відповідно 15,9 % та 1,4 %.

Не зважаючи на уповільнення оборотності кредиторської заборгованості, ефективність її «утримання» підприємством з позицій дотримання платіжної дисципліни та забезпечення стійкого фінансового становища визначається порівнянням термінів повного погашення кредиторської та повної інкасації дебіторської заборгованості. Розрахунки свідчать, що погашення поточної заборгованості підприємства перед кредиторами відбувається у 10,8 рази повільніше за інкасацію боргів контрагентів перед підприємством. Якщо

середній термін погашення кредиторської заборгованості підприємства у 2006 році становив 199,3 днів, то термін інкасації заборгованості дебіторів — 18,4 днів.

Таблиця 2

Показники ділової активності підприємства, тис. грн.

Показники	2004 рік	2005 рік	2006 рік	Відхилення (+,) 2006 року від:	
				2004 року	2005 року
Чистий дохід (виручка) від реалізації товарів (робіт, послуг)	328,8	272,8	227,1	-101,7	-45,7
Середній розмір капіталу	245,2	222,2	204,2	-41	-18,0
Середній розмір власного капіталу	147,4	109,4	78,5	-68,9	-30,9
Середній розмір власного оборотного капіталу	(69,5)	(91,9)	(102,6)	(+33,1)	(+10,7)
Середній розмір дебіторської заборгованості	9,6	9,2	11,6	+2,0	+2,4
Середній розмір запасів	13,8	9,0	9,2	-4,6	+0,2
Середній розмір кредиторської заборгованості	97,8	112,8	125,7	+27,9	+ 12,9
Чистий прибуток(збиток)	(51,5)	(31,5)	(37,3)	(-14,2)	(+5,8)
Власний капітал	121,6	97,2	59,9	-61,7	-37,3
Коефіцієнт оборотності капіталу (трансформації)	1,341	1,228	1,112	-0,229	-0,116
Оборотність дебіторської заборгованості:					
днів	10,5	12,1	18,4	+7,9	+6,3
оборотів	34,3	29,7	19,6	-14,7	-10,1
Оборотність запасів:					
днів	15,1	11,9	14,6	-0,5	+2,7
оборотів	23,8	30,3	24,7	+0,9	-5,6
Тривалість операційного циклу, дні	25,6	24,0	33,0	+7,4	+9,0
Оборотність кредиторської заборгованості:					
днів	107,1	148,8	199,3	+92,2	+ 50,5
оборотів	3,4	2,4	1,8	-1,6	0,6
Оборотність власного капіталу					
днів	161,4	144,4	124,6	-36,8	-19,8
оборотів	2,2	2,5	2,9	+0,7	0,4
Оборотність власного оборотного ка-					
днів	-	-	-	-	-
оборотів	-	-	-	-	-
Тривалість фінансового циклу, дні	-81,5	-124,8	-166,3	-84,8	-41,5
Період окупності власного капіталу	-	-	-	-	-
Коефіцієнт сталості економічного рос-	0,000	0,000	0,000	-	-

Зростання суми дебіторської заборгованості підприємства з 9,6 тис. грн. у 2004 році до 11,6 тис. грн. у 2006 році вказує на те, що і його не обминула криза взаємних неплатежів в економіці України.

Майже повна відсутність у підприємства грошових коштів починаючи з 2004 року, з одного боку, є свідченням постійного їх знаходження в обороті, а з іншого, враховуючи розмір та стрімке зростання суми дебіторської заборгованості — чітко вказує на зниження рівня ліквідності підприємства.

Головними причинами спаду ділової активності підприємства є, насамперед, погіршення ефективності використання запасів та відвернення коштів у дебіторську заборгованість. Так, порівняно з роком оборотність дебіторської заборгованості скоротилась на 14,7 оборотів, з 2005 роком — на 10,1 обертів. Враховуючи попередні дані можна стверджувати, що загальне зростання тривалості операційного циклу підприємства зумовлене збільшенням терміну інкасації дебіторської заборгованості. Так, якщо тривалість операційного циклу порівняно з 2004 роком зросла на 28,9%, а з роком — на 37,5 %, то строк утримання дебіторської заборгованості зріс за вказані періоди відповідно на 42,9 % та 34,0 %. Звичайно, це зумовило й деякий приріст вартості матеріальних запасів підприємства у 2005 році. Більше того, нестача вільних коштів («замороження» їх у дебіторській заборгованості) гальмує не лише процес виробничої діяльності, а в кінцевому результаті суттєво знижує рівень ділової активності підприємства в цілому.

Впродовж останніх років «стабільно» зростає від'ємне значення тривалості фінансового циклу підприємства. Якщо у 2004 році воно становило (-81,5) днів, у 2005 році — (-124,8) днів, то у 2006 році вже аж (-166,3) днів. І викликано це, знову ж таки, ростом поточних зобов'язань, дефіцитом власного оборотного капіталу, збитковою діяльністю підприємства. Саме через несвоєчасність розрахунків з кредиторами тривалість фінансового циклу подовжилась на 84,8 днів та 41,5 днів протягом 2004—2006 років.

Відсутність значень показників «оборотність власного оборотного капіталу», «період окупності власного капіталу», «коефіцієнт сталості економічного росту» у таблиці 2 пояснюється, перш за все, збитковою діяльністю підприємства та недоцільністю їх розрахунку за цих обставин.

Таким чином, у звітному році рівень ділової активності підприємства ще більше знизився. Основною причиною цього є погіршення позиції підприємства на відповідному сегменті ринку.

Як відомо сталими (нормальними) джерелами фінансування діяльності підприємства повинні бути: власний оборотний капітал, довгострокові, короткострокові кредити і позики. На сьогоднішній день значне погіршення фінансового стану суб'єктів господарювання

супроводжується:

- зменшенням розміру власного капіталу;
- відволіканням власного капіталу на покриття занадто дорогої за вартістю матеріально-технічної бази;
- наявністю значних розмірів незавершеного будівництва;
- ростом дебіторської заборгованості;
- незабезпеченістю оборотними активами;
- зростанням поточних зобов'язань за розрахунками і т. п.

Усе це є одними з основних причин «проїдання» власного капіталу, навіть виникнення дефіциту власного оборотного капіталу та необхідності залучення додаткових джерел фінансування, а саме банківських кредитів, позик. Безумовно з метою забезпечення незалежності підприємства повинні розумно обмежити залучення позикового капіталу. Звідси не випадкова зацікавленість інвесторів щодо прогнозної оцінки фінансової стійкості підприємств, як до основного критерію надійності партнера.

Результати аналізу дозволяють виявити «хворі місця», які погребують особливого контролю з боку керівництва підприємства (таблиця 3).

Таблиця 3

Показники оцінки стійкості економічного зростання підприємства, тис.грн.

Показники	2004 рік	2005 рік	2006 рік	Відхилення (+,-) 2006 року від:		2006 рік у % до:	
				2004 року	2005 року	2004 року	2005 року
Чистий прибуток (збиток)	(51.5)	(31.5)	(37.3)	(-14.2)	(+5.8)	72.4	118.4
Виплачені дивіденди	-	-	-	-	-	-	-
Прибуток, спрямований на розвиток підприємства	-	-	-	-	-	-	-
Чиста виручка від реалізації	328.8	272.8	227.1	-101.7	-45.7	69.1	83.2
Середній розмір власного оборотного капіталу	(69.5)	(91.9)	(102.6)	(+33.1)	(+10.7)	(147.6)	(111.6)
Середній розмір оборотних активів	28.4	20.9	23.1	-5.3	+2.2	81.3	110.5
Середній розмір короткострокових зобов'язань	97.8	112.8	125.7	+27.9	+12.9	128.5	111.4
Середній розмір власного капіталу	147.4	109.4	78.5	-68.9	-30.9	53.3	71.8
Середній розмір капіталу	245.2	222.2	204.2	-41	-18	83.3	91.9
Частка прибутку, яка реінвестована на розвиток	-	-	-	-	-	-	-
Рентабельність (збитковість) продажу	(0.157)	(0.115)	(0.164)	(+0.007)	(+0.049)	(104.5)	(142.6)
Оборотність власного оборот-	14.7311	12.96	12.21	-2.518	-0.755	46.8	74.6

ного капіталу		8I	3I				
Коефіцієнт забезпеченості власним оборотним капіталом	-2.447	- 4.397	- 4.441	-1.994	-0.044	181.5	101
Коефіцієнт загальної ліквідності	0.290	0.185	0.183	-0.107	-0.002	63.1	98.9
Коефіцієнт заборгованості	0.663	1.031	1.599	+0.936	+0.568	241.2	155. 1
Коефіцієнт заборгованості частка короткострокових зобов'язань	0.399	0.508	0.615	+0.216	+0.107	154.1	121. 1
Коефіцієнт фінансової залежності	1.663	2.031	2.598	+0.935	+0.567	156.2	127. 9
Коефіцієнт стійкості економічного зростання	-0.349	+0.28 8	- 0.474	-0.125	0.186	135.8	164. 6

Розрахунки свідчать, що на аналізованому підприємстві намітилася стійка тенденція до незабезпеченості власним оборотним капіталом, зменшення обсягів реалізації, зростання залежності від зовнішніх джерел фінансування, збитковості реалізації, зниження показників ліквідності оборотних активів і як результат цього— від'ємне значення коефіцієнту стійкості економічного зростання (його значення теж стрімко зростає).

Висновок. Застосування багатофакторних моделей коефіцієнта стійкості економічного зростання дозволяє також спрогнозувати темпи розвитку підприємства, оцінити вплив кожного фактору на загальну стійкість економічного зростання. При цьому, доречним є використання прийомів ланцюгових підстановок, абсолютних різниць, відносних різниць, дольової участі та ін.

Для аналізованого підприємства розрахунок впливу факторів на зміну коефіцієнта стійкості економічного зростання є: недоречним, оскільки протягом останніх трьох років суб'єкт дослідження мав дефіцит власного оборотного капіталу, фінансовий результат діяльності — збиток, а тому ряд показників моделі просто не мають економічного змісту (оборотність власного оборотного капіталу зокрема).

Перелік посилань

1. Ван Хорн Дж. К. Основы управления финансами. – М.: Финансы и статистика, 2005.
2. Измайлова К.В. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. – К.: МАУП, 2000
3. Алехин Б.И. Рынок ценных бумаг. Введение в фондовые операции.- М.: Финансы и статистика, 2001.